

Hørte jeg støtte??

Tilrettelegger kommunen for næringsvirksomhet?

Unngå krav om tilbakebetaling - sjekk retningslinjene for offentlig støtte!

Selger kommunen tomt eller eiendom?

Unngå uthenging i media fordi fremgangsmåten er feil. Sjekk EØS-bestemmelsene for offentlig støtte!

Gir kommunen driftsstøtte til kafé/treningsstudio etc?

Unngå fordyrende advokatutgifter pga mistanke om brudd på regelverket for offentlig støtte - sjekk handlingsrommet i regelverket!

Benytter kommunen potensialet for støtte til tiltak? Vær sikker på å kjenne mulighetene som eksisterer. Ha oversikt over retningslinjene for offentlig støtte!

Er kommunen eier av aksjer i selskap som driver næringsvirksomhet? Skal kommunen skille ut eller etablere et slikt selskap?

Husk "markedsinvestortesten" - kommunen må som eier opptre som en privat investor ville gjort. Sjekk handlingsrommet i retningslinjene for offentlig støtte!

Vær særlig *Obs!* på regelverket for offentlig støtte i kommunens ansvar som:

- **tilrettelegger og bidragsyter i lokal næringsvirksomhet**
- **investor og markedsaktør**
- **bidragsyter til den samfunnsøkonomiske utviklingen**

Gjennom EØS-avtalen er Norge deltaker i det europeiske indre marked. Målet er å sikre like konkurransevilkår i et felles marked. Nasjonale og lokale myndigheter må derfor avstå fra å favorisere lokale foretak gjennom støtte eller andre økonomiske fordeler, som påvirker konkurransesituasjonen.

KS har, i samarbeid med ESA (EFTAs overvåkingsorgan), FAD (Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet) og KRD (Kommunal- og regionaldepartementet), utarbeidet et kortfattet faktaark som tar for seg hovedpunktene i regelverket for offentlig støtte.

Kontakt: Magne Mæland, KS Advokatene

LITT FAKTA OM OFFENTLIG STØTTE¹ ETTER EØS-AVTALEN

1. HVORFOR ER REGELVERKET FOR OFFENTLIG STØTTE VIKTIG Å HA KJENNSKAP TIL FOR NORSK KOMMUNESEKTOR?

Regelverket i EØS-avtalen for offentlig støtte er viktig for kommunesektoren fordi det påvirker det offentliges muligheter til politikktutforming. Stortingets ønske om bl.a. å kunne drive distriktpolitikk gjennom differensiert arbeidsgiveravgift og Oslo kommunes salg av sykehusboliger, er to eksempler på dette.

Regelverket for offentlig støtte blir i mange sammenhenger sett på som en begrensning i den kommunale selvråderetten. Manglende kunnskap om regelverket bidrar imidlertid til den oppfatningen. Det er derfor viktig å ha kjennskap til de muligheter som regelverket åpner for og til handlingsrommet i dette. Mulighetene ligger særlig i unntakene og de såkalte fritakene.

Målsettingen med dette faktaarket er å gjøre EØS-regelverket om offentlig støtte bedre kjent i kommunesektoren.

Faktaarket er utarbeidet av KS Advokatene, i samarbeid med Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD), Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og EFTAs overvåkningsorgan (ESA). Redaksjonen er avsluttet 2. juni 2010.

2. FORBUDSBESTEMMELSEN OM OFFENTLIG STØTTE I EØS ART 61 (1)

Hovedregelen i EØS-avtalen er at offentlig støtte er forbudt. Dette er inntatt i EØS-avtalen artikkel 61 og gjennomført i norsk rett.

Hensikten med regelverket er å sikre like spilleregler og like konkurransevilkår for alle økonomiske foretak i Europa. Reglene om offentlig støtte kan gjerne ses i sammenheng med reglene om offentlige anskaffelser, idet reglene på mange måter utfyller hverandre. Støtte-reglene oppstiller klare begrensninger i adgangen til å gi økonomisk støtte til et eller flere foretak som er i konkurranse med andre, mens anskaffelsesreglene i stor grad medvirker til å forebygge at det offentlige mer indirekte favoriserer ulike foretak gjennom kjøp og anskaffelser av varer og tjenester.

EØS-artikkel 61 (1) setter et forbud mot å gi offentlig støtte. For at støtten skal være ulovlig, må seks nærmere vilkår i bestemmelsen være oppfylt. Alle disse må være oppfylt for at det skal dreie seg om ulovlig offentlig støtte etter EØS-avtalen. De seks vilkårene er som følger:

1) **Støtte i form av økonomisk fordel**

Tiltaket må innebære støtte i form av en *økonomisk fordel*. Det sentrale her er *virkingen* av tiltaket for mottaker. Formålet med tiltaket er ikke avgjørende. Dersom den aktuelle ordningen innebærer en økonomisk fordel som mottaker ikke ville oppnådd på normale markedsmessige vilkår, er dette å betrakte som støtte. Andre fordeler, som for eksempel fritak fra skatter og avgifter, lån på gunstige vilkår, garantier, samt salg til underpris og kjøp til overpris, vil kunne være støtte.

¹ Begrepene ”statsstøtte” og ”offentlig støtte” brukes om hverandre i Norge. I det følgende brukes ”offentlig støtte”, for å tydeliggjøre at også støtte fra kommunale og fylkeskommunale midler faller inn under begrepet.

For flere av disse typetilfeller har EFTAs overvåkingsorgan (ESA) utgitt retningslinjer. (<http://www.eftasurv.int/state-aid/legal-framework/state-aid-guidelines/>)

Særlig aktuelt er salg og overdragelse av fast eiendom til underpris eller endog som gave. Salg eller overdragelse av fast eiendom skal verdifastsettes slik at overdragelsen skjer til *markedspris*. I ESAs retningslinjer, tilsvarende retningslinjene fra Europakommisjonen, fremgår det at salg av fast eiendom skal som hovedregel skje etter en *åpen budrunde – eller etter en forutgående og objektiv takst*. Det er enkelt å oppfylle disse kravene, og det sikrer dessuten at kommunens ressurser ikke gis eller selges uten at kommunen får tilsvarende verdier tilbake.

Dersom retningslinjene er fulgt, vil det foreligge en antakelse om at det ikke er tale om ulovlig offentlig støtte. Hvis en kommune ønsker å overdra en fast eiendom på annen måte enn i retningslinjene, er dette mulig, men det må da kunne bevises på en annen objektiv og etterprøvbart måte at salget ikke innebærer et gavesalg. For å få en rettslig sikkerhet, bør derfor slike salg notifiseres (forhåndsmeldes) til ESA.

I Kommisjonens avgjørelse i sak C 35/2006, som omhandlet en svensk kommunes salg av fast eiendom til det kooperative foretaket Konsum Jämtland, ble det klagt på at salget skjedde til under markedspris. Salget var ikke skjedd i samsvar med gjeldende retningslinjer i forhold til å ha en budrunde eller med en forutgående uavhengig takst. Det forelå riktignok en takst fra over to år tilbake i tid, men den var for gammel. Det ble også forsøkt innhentet en takst da klagesaken oppsto, men denne ble ikke akseptert som tilfredsstillende i forhold til å si noe om markedsverdien. Kommisjonen la til grunn at markedsprisen måtte fastsettes ut fra hva en privat investor ville solgt eiendommen for i det private marked. Ettersom det i forkant av salget forelå et bud som var 4,6 millioner over det som eiendommen likevel ble solgt for, ble salget ansett for å representere en ulovlig offentlig støtte.

I en avgjørelse fra ESA i sak 470/09/COL, som omhandlet salg av fast eiendom ("slakterhustomten") i Bergen kommune, innkom klage på at salget innebar ulovlig offentlig støtte. Salget var ikke blitt gjennomført i tråd med fremgangsmåtene beskrevet i ESAs retningslinjer. Dette gjorde at ESA åpnet prosess og nærmere undersøkelser. Etter en konkret vurdering i saken, kom ESA likevel til at salget ikke innebar ulovlig offentlig støtte. Kommunen hadde ønsket å beholde tomtens kulturhistoriske preg, samt å selge den til markedspris. Selv om retningslinjene for salg av fast eiendom ikke var fulgt helt ut, ble potensielle tilbydere invitert til å legge inn forslag til bevaring og utvikling av eiendommen, i en åpen anbudsprosess. Metoden ligger nær opp til retningslinjene. Eiendommen ble riktignok ikke solgt til høyeste tilbyder, fordi det foreslåtte prosjektet ikke ble ansett å ivareta kommunens ønske om bevaring og utvikling av området. Etter forhandlinger, ble eiendommen solgt til den tilbyder som hadde høyest bud av de forslagene som ivaretok kommunens ønsker, noe ESA godtok. Det ble også vurdert om endringer i reguleringsplanen for området hadde ført til verdiøkning av den aktuelle tomten og om dette ville utgjøre offentlig støtte i forbindelse med salget. ESA kom til at slike endringer ikke hadde funnet sted og at eventuelle endringer uansett ville ha vært dekket av nærmere avtalte klausuler i kontrakten om kompensasjon.

Økonomiske investeringer faller ikke inn under støttebegrepet, men den nærmere grensen for hva som er en investering, og ikke støtte, kan være vanskelig å trekke. Som et hjelpemiddel i forhold til dette benyttes en såkalt *markedsinvestortest*. I korthet går den ut på å vurdere om investeringen er gjort på markedsmessige vilkår, for å oppnå økonomisk avkastning, tilsvarende det en privat investor ville akseptert. Utsikter til normal markedsmessig avkastning på kapitalen vil være ledetråden. Hvis svaret er bekreftende, er det tale om en investering, og ikke støtte. Dersom det derimot er kun samfunnsnyttige – og/eller ikke-økonomiske hensyn som ligger bak "investeringen", som bl.a. hensynet til lokalmiljøet eller for å redde arbeidsplasser, vil det derimot anses som en støtte i henhold til støttebegrepet også, selv om det for øvrig gir mer indirekte og generelle fordeler. Det avgjørende blir da å vurdere om en privat investor ville foretatt handlingen, når man ser bort fra disse andre hensyn. Muligheten er likevel til stede for at en slik form for mer "samfunnspolitisk" støtte kan bli godkjent som lovlig av ESA, men da etter en forutgående notifikasjon, og etter særlige unntaksregler.

I tillegg oppstår det særlig utfordringer når det gis støtte til virksomheter som er tillagt oppgaven å utføre tjenester av allmenn økonomisk betydning, som bl.a. telekommunikasjon, elektrisitet mv. I forhold til spørsmålet om dette er ulovlig støtte – eller et lovlig vederlag (kompensasjon) for å utføre denne tjenesten for det offentlige, foreligger det EU/EØS rettspraksis i den såkalte "*Altmark-saken*" som oppstiller krav til dette og som vi berører mer nedenfor.

2) *Bruk av offentlige midler*

Støttetiltaket må være gitt av *offentlige midler*. Dette krav innebærer at støtte gitt av statlige, fylkeskommunale eller kommunale midler omfattes. Også støtte som gis indirekte gjennom offentlige eller private organer/selskaper kan rammes. Normalt vil det være enkelt å avgjøre om støtten kan "antas" å være fra det offentlige, særlig hvis det offentlige har eier-rettiigheter, eller en betydelig kontroll og styring over det som gis, samt til hvem som får fordelene.

3) *Kun selektive tiltak rammes*

Støttetiltaket må begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer eller tjenester. Forbudet mot offentlig støtte retter seg kun mot *selektive tiltak*. Generelle tiltak og fordeler som mer eller mindre alle nyter fordeler av, rammes ikke. Dette har sin bakgrunn i at det offentlige står fritt til selv å utforme sin generelle økonomiske politikk. Generelle skatte- og avgiftslettelser er derfor ikke ulovlig støtte. Det samme gjelder bygging og utvikling av generell infrastruktur, som ofte blir sett på som en politisk og offentlig oppgave.

4) *Krav til økonomisk virksomhet*

Støttetiltaket må ytes til foretak som driver *økonomisk virksomhet*, uansett foretakets organisering eller dets rettslige status. Begrepet tolkes vidt, men avgrenses mot aktiviteter som er myndighetsutøvelse og mot det som er av ideell, eller annen ikke-økonomisk, karakter. Utgangspunktet for vurderingen er om det utøves økonomisk aktivitet, med andre ord om det tilbys varer eller tjenester på et marked i konkurranse med andre, uavhengig av både organisering og om det er offentlig eller privat.

Det følger av EU/EØS-praksis at verken offentlig grunnskoleundervisning eller offentlig barnehagedrift, anses for å være en økonomisk aktivitet i EØS-reglens forstand. Å gi støtte til for eksempel foreninger, breddeidrett og andre ideelle organisasjoner vil normalt også falle utenfor regelverket.

5) Unngå konkurransevridning

Støttetiltaket må vri eller potensielt *kunne vri konkurransen* i forhold til den type aktivitet som mottar støtten. Her må det vurderes om det finnes konkurrenter i markedet og derfor en konkurransesituasjon. Det skal lite til før dette vilkåret er oppfylt. Det vil foreligge en antakelse om konkurransevridning dersom mottakers økonomiske stilling blir påvirket av tiltaket og det gjelder ikke noe minstekrav om hvor mye konkurransen må påvirkes. Men en bagatellmessig støtte kan imidlertid komme klar i forhold til særskilte unntaksregler, i første rekke fritaksregler om adgangen til å gi bagatellmessig støtte.

6) Hensynet til samhandelen

Støtten må være *egnet til å påvirke samhandelen* innen EØS-området. Dette vilkåret vurderes ofte sammen med det forrige. En annen måte å si det på, er at tiltaket må ha en grenseoverskridende effekt. Støtteordninger med kun lokal betydning vil i utgangspunktet ikke rammes. Her er det imidlertid viktig å vite at det som ser ut til å ha kun lokal betydning, i mange tilfeller vil kunne ha større rekkevidde. Det skal *svært lite* til for at dette kravet er oppfylt. Det er *ikke* nødvendig å påvise at samhandelen *faktisk* påvirkes. Det er tilstrekkelig at den potensielt kan det. I den grad det finnes konkurrenter med utenlandske interesser som på grunn av tiltaket kan finne det mindre interessant å gå inn – eller ta selv del i tilsvarende økonomisk aktivitet i det lokale området, så vil dette kunne være nok. Det er heller ikke avgjørende om mottaker driver med eksport eller import. I forhold til dette vil det ikke alltid bare være tilstrekkelig å se isolert på hvem konkurrentene er. I denne konkurransemessige vurderingen må det også kunne ses hen til den nærmere geografiske rekkevidden i forhold til både brukerne og etterspørerne av den tjenesten som mottaker tilbyr.

Noen eksempler kan nevnes:

I EF- domstolens uttalelse i sak C-172/03, som omhandlet spørsmål om avgiftsfritak (mva.) til leger og tannleger i Østerrike ut fra sosiale formål, ble det uttalt at det er ingen nedre grense for når samhandelen kan påvirkes. At støtten er forholdsvis ubetydelig eller at støttemottakeren er av beskjeden størrelse, utelukket ikke på forhånd at samhandelen kan være påvirket. Samhandelskriteriet kan også være oppfylt selv om mottakerens tjenester har et lokalt eller regionalt omfang, men også uavhengig av størrelsen av det omhandlende aktivitetsområdet.

Det finnes riktignok noen få saker fra Kommisjonen og ESA, hvor det er tatt utgangspunkt i det geografiske området for etterspørselen etter den aktuelle tjenesten, og hvor det etter en konkret vurdering har blitt akseptert at tiltaket er så geografisk begrenset, at samhandelen ikke er påvirket. Et ofte referert eksempel er sak N 258/2000 fra Kommisjonen, som omhandlet et støttetiltak til et svømmeanlegg i byen Dorsten i Tyskland, som lå ca. 50 km fra grensen, og hvor etterspørselen i forhold til denne tjenesten var begrenset til det lokale markedet.

I den grad alle disse (6) nevnte vilkår i EØS art 61 (1) er oppfylt, vil støtten være forbudt. For at støtten likevel kan bli lovlig, må den da eventuelt godkjennes av ESA gjennom en forutgående notifikasjon (forhåndsmelding) – eller omfattes av særlige gruppefritaksregler.

3. DE VIKTIGE UNNTAKSREGLENE

3.1 Innledning om unntakene

Regelverket åpner for at det lovlig kan gis støtte fra offentlige midler innenfor visse rammer og til visse formål.

For å bli lovlig, forutsetter dette i mange tilfeller at det først sendes en forhåndsmelding (notifikasjon) over tiltaket til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD), som sender denne videre til ESA. I mellomtiden skal støttetiltaket stilles i bero og ikke gis eller gjennomføres, før ESA har vurdert lovligheten av det.

3.2 Godkjenning etter forutgående notifikasjon etter EØS artikkel 61 nr. 2 og 3

Hvilke støttetiltak som i utgangspunktet rammes av forbudsbestemmelsen i EØS art. 61, men som kan godkjennes som lovlig etter notifikasjon, følger i første rekke av unntaksreglene i EØS art 61, nr. 2 og 3.

Art 61, nr. 3, c) om støtte *til enkelte næringsgrener og på enkelte økonomiske områder*, er den mest aktuelle unntaksbestemmelsen. ESA har også utarbeidet retningslinjer på flere typer tiltak, som normalt vil kunne godkjennes som lovlig støtte etter denne bestemmelsen. Støttetiltak som ikke er dekket av retningslinjene, for eksempel støtte til kultur, vil likevel kunne godkjennes av ESA etter art. 61 nr 3, c., men da etter en konkret vurdering av selve unntaksbestemmelsen – og hvor en avveining av fordelene og ulempene skjer opp mot hensynet til samhandelen i EØS.

I retningslinjene fra ESA omhandles bl.a. både regionalstøtte, støtte til forskning, utvikling og innovasjon, miljøstøtte og risikokapitalstøtte. Det nærmere innholdet i retningslinjene finnes på ESAs hjemmesider. Her finnes også de nevnte retningslinjene om salg av eiendom.

Til slutt kan det nevnes at det er laget midlertidige retningslinjer i forbindelse med finanskrisen. (<http://www.eftasurv.int/?1=1&showLinkId=16603&1=1>)

3.3 Støtte til å utføre tjenester av allmenn økonomisk betydning

3.3.1 Hva som menes med tjenester av allmenn økonomisk betydning

I tillegg til unntakene i art 61 finnes det også en unntaksregel i EØS art 59 nr. 2 som omhandler adgangen til å gi støtte til *foretak som er tillagt oppgaven å utføre tjenester til det som er definert for å være av allmenn (økonomisk) betydning*, og hvor det for noen tilfeller også kan tillates slik støtte uten at det engang er noe krav om notifikasjon.

Utgangspunktet er at foretak som er pålagt eller tillagt oppgaven å utføre tjenester av mer allmenn økonomisk betydning, også skal følge støttereglene, men bare i den utstrekning reglene ikke faktisk eller rettslig hindre det i å kunne utføre de særlige oppgaver som det er tillagt.

EØS-statene har i utgangspunktet stor frihet til selv å *definere hva som er tjenester av allmenn økonomisk betydning*. Det er kun i de tilfeller hvor det er foretatt en definering av slike tjenester på et åpenbar uriktig grunnlag – eller måte (dvs. "manifest error") at ESA vil underkjenne dette. Dette siste forbehold gjør også at selve arten av tjenesten (jf. allmenn betydning) setter noen rammer for skjønnet. Tjenester av allmenn økonomisk betydning kan være de (økonomiske) tjenester som myndighetene definerer som særlig viktige, men som også er samfunnsnyttige for innbyggerne, og som ikke vil bli levert på en tilfredsstillende måte av markedet alene. Selv om det finnes et visst marked for tjenestene, kan det være at

det offentlige f.eks. har et ønske om å tilby en annen type tjeneste, tjenester av et annet omfang eller til en annen pris/kvalitet, og av for eksempel helseforebyggende eller av sosiale grunner. For å oppnå disse politiske behov, kan myndighetene gjennom å pålegge noen foretak visse forpliktelser, sikre at disse målsetninger nås. En forpliktelse om å tilby tjenester av allmenn økonomisk betydning har vært særlig aktuell innenfor områder som elektrisitets- og vannforsyning, posttjenester, transporttjenester men også helsetjenester m.v.

Når dette gjøres, stilles det imidlertid visse krav til en bevissthet hos det offentlige i forhold til det som tillegges et foretak om denne tjenesten. Det må være en bevissthet i forhold til *definering* av forpliktelsen, som må fremgå uttrykkelig, og denne må skje *gjennom en offisiell rettsakt* (lov, forskrift, formelt vedtak eller politisk beslutning). Det må også være en klar angivelse av *hvem som skal utføre denne* – og om vilkår og krav knyttet til dette, herunder om hvilke økonomiske vilkår den skal utføres på. I tillegg er det viktig med bevissthet om at det offentliges økonomiske bidrag *ikke overkompenserer* det som er nødvendig for å kunne utføre tjenesten. I forhold til det siste, stilles det også krav i EØS art. 59 (2) om at utviklingen av *samhandelen* ikke må (gjennom tiltaket) påvirkes i et omfang som strider mot EØS-partenes interesser. I motsetning til i forbudsbestemmelsen i EØS art 61, er det ikke nødvendigvis noe problem om denne påvirkes, men det stilles krav til selve måten som den må påvirke samhandelen i EØS på, og hvor det da må være bevissthet i forhold til at de positive mål må avveies opp mot de negative virkninger som dette kan få for samhandelen.

Når enkeltstående eller flere foretak påtar seg slike forpliktelser på vegne av det offentlige, vil det være naturlig at de har krav på en viss kompensasjon for å utføre forpliktelsene. Her oppstår et grensetilfelle om hva som er ulovlig støtte og hva som er lovlig kompensasjon. I hvilken utstrekning støttereguleringen kommer til anvendelse i slike tilfeller, vil da avhenge av *hvordan kompensasjonen fastsettes*, noe som ofte vil være vanskelig å avgjøre.

3.3.2 Lovlig støtte/vederlag etter ”Altmark-kriteriene”

I den såkalte ”Altmark-saken” fra 2000, som omhandlet kompensasjon for å utføre rutetrafikk i byer, forsteder og regioner i Tyskland, ble det sagt fra EF-domstolen at en godtgjørelse som bare kompenserer for en tjeneste av allmenn økonomisk betydning, ikke er ulovlig støtte. Grunnen er at støttemottaker får ikke noen økonomisk fordel i forhold til andre foretak. Slik kompensasjon må anses som en ordinær betaling for en utført tjeneste. Domstolen oppstilte fire vilkår for at slik kompensasjon ikke skal anses som ulovlig støtte:

- 1) *For det første må foretaket være pålagt en tjeneste av allmenn økonomisk betydning, og disse forpliktelsene må være klart definert.*
- 2) *For det annet må kriteriene for beregningen av kompensasjonen være fastlagt på forhånd på en objektiv og gjennomsiktig måte.*
- 3) *For det tredje må kompensasjonen ikke overstige utgiftene til oppfyllelsen av forpliktelsen (her må det tas hensyn til eventuelle inntekter ved tjenesten samt en rimelig fortjeneste).*
- 4) *For det fjerde må kompensasjonens størrelse bestemmes enten etter en offentlig anskaffelsesprosedyre eller på grunnlag av en analyse av omkostningene hos et sammenlignbart, veldrevet foretak.*

Det er bare når alle disse fire vilkårene er oppfylt, at en kan gå ut fra at et foretak ikke får noen økonomisk fordel som vil være offentlig støtte i EØS-avtalens forstand. Siden det da ikke er støtte, skal det heller ikke notiseres.

3.3.3 Lovlig støtte/vederlag som ikke oppfyller ”Altmark-kriteriene”

Hvis det derimot er tale om å gi økonomisk tilskudd for tjenester av allmenn økonomisk interesse etter EØS art. 59 nr. 2, men som ikke oppfyller Altmark-kriteriene, må en falle

tilbake på to andre utfyllende regelverk. Det ene stiller krav om notifikasjon til ESA, mens det andre reguleres av et såkalt gruppefritak, hvor notifikasjon ikke er nødvendig.

3.3.3.1 Lovlig støtte som krever notifikasjon

Det første alternativet er notifikasjon. ESA vil da foreta en nærmere vurdering i forhold til vilkårene i EØS art 59 (2) – og da se hen til ESAs egne retningslinjer, for evt. å godkjenne støtten etter denne unntaksregelen.

3.3.3.2 Lovlig støtte som ikke krever notifikasjon

Det andre alternativet, som ikke krever notifikasjon, fremgår av en forordning vedtatt av Kommisjonen (Kommisjonsvedtak 2005/842/EF av 28.11.2005), som er inntatt som vedlegg til EØS-avtalen. I henhold til denne, gis det fritak fra meldeplikt for relativt ”mindre” tilskudd til foretak for å utføre tjenester av allmenn økonomisk betydning. (Se <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:312:0067:01:EN:HTML>)

Det stilles også her krav til både definering av tjenesten (av allmenn økonomisk karakter) og nærmere om til hvem denne skal tildeles, samt krav til kompensasjonsberegningen, og dernest om hvor lenge oppgaven skal være tillagt foretaket.

Den sentrale rettslige virkningen av denne beslutningen, er at fritaket fra meldeplikten gjelder for *støtte som ikke overstiger 30 millioner euro årlig (= NOK ca. 240 millioner)*. Det begrenses imidlertid til støttemottakere som har en gjennomsnittelig års-omsetning (før skatt), og all aktiviteter inkludert, på under 100 millioner euro (=NOK ca. 800 mill) i de to foregående regnskapsår (før tjenesteyteren ble pålagt å utføre tjenesten). (For kredittinstitusjoner er terskelen en samlet balanse på 800 millioner euro årlig.)

Beløpsgrensene er, som man ser, relativt høye og dette gjør at mange kommunale støttetiltak, som er ment å kompensere for denne type tjenester, forutsatt at vilkårene ellers er oppfylt etter EØS art 59 nr. 2, vil kunne nyte godt av dette regelverk.

Kommisjonsvedtaket inneholder også særlige bestemmelser om tilskudd til sykehus og sosiale boligselskaper som utfører slike definert tjenester, i tillegg til luft- og sjøtransport til øyer, samt til havner og flyplasser.

3.4 Gruppefritakene

3.4.1 Generelt om gruppefritakene

Utover disse unntaksreglene, har Kommisjonen gjennom Kommisjonsforordninger (EF) utarbeidet regler om gruppefritak² som gjør det enklere å tildele støtte ved at noen former for støtte er fritatt fra å rammes av støtteregele. Disse regler er tatt inn som vedlegg til EØS-avtalen og er dessuten gjort til norsk rett ved forskrift av 14.november 2008 nr. 1213 om unntak for notifikasjonsplikt for offentlig støtte.³ Forordningen(e) inneholder regler som gir lovlige fritak for noen former for støtte som enten er for små til å skape noen konkurransemessige problemer i EØS-området, eller fordi de av andre grunner anses som uproblematiske. Når vilkårene i forordningen er oppfylt kan myndighetene tildele offentlig støtte uten forhåndsnotifisering eller særskilt godkjenning fra ESA.

² Vi og enkelte lærebøker i EØS-rett bruker betegnelsen gruppefritak, og ikke gruppeunntak, dette for å skille dette fra det som er unntaksregler i selve EØS-avtalen. I veilederen fra FAD til EØS-reglene om offentlig støtte brukes likevel begrepet gruppeunntak.

³ Forskriften inkorporerer også forordning nr. 1998/2006 av 15. desember 2006 om bagatellmessig støtte (3.4.2) og Kommisjonsvedtak av 2005/842/EF av 28. november om tjenester av allmenn økonomisk betydning (3.3.3.2).

3.4.2 Bagatellmessig støtte

Det følger av Kommissjonsforordning nr. 1998/2006, at forbudet mot offentlig støtte (EØS-avtalen artikkel 61) får ikke anvendelse på støttebeløp opp til 200.000 euro (ca. NOK 1,6 millioner) over en treårsperiode, såkalt bagatellmessig støtte. For støtte til *veitransportsektoren* gjelder en lavere terskelverdi på 100 000 euro over tre år.

Støttebeløp opp til denne grensen kan tildeles uten at den som yter støtten (eller mottaker) må notisere støttetildelingen til ESA. Bagatellmessig støtte må heller ikke etterhåndsrappøres ved forenklet melding, slik støtte som faller inn under den alminnelige gruppefritaksforordningen må. Selv om dette er en svært enkel måte å gi støtte på, er det oppstilt noen regler her for å sikre at støtten ikke overstiger grensen for hva mottaker kan motta, samtidig som mottaker skal opplyses om at støtten gis som bagatellmessig støtte. I denne sammenheng er det viktig å passe på at den totale støtten som mottaker får, i tillegg til eventuell annen offentlig støtte, ikke overstiger den fastsatte grensen.

3.4.3 Den alminnelige gruppefritaksforordningen

De øvrige gruppefritaksregler fremgår av Kommissjonsforordning nr. 800/2008 av 6. august 2008. Dette er et stort supergruppefritak (den alminnelige gruppefritaksforordningen). Støtte som oppfylder vilkårene i forordningen anses forenlig med EØS-avtalen.

Med unntak av de fritaksregler som vi har nevnt i 3.3 og 3.4.2, er støtte etter gruppefritaksforordningen underlagt en *forenklet meldeplikt*. Dette innebærer at visse opplysninger om støtteordningen må imidlertid meldes til ESA senest 20 dager etter at støtten er iverksatt.

Lovlig støtte etter den alminnelige gruppefritaksforordningen omfatter:

- *Støtte til regionale investeringer (regionalstøtte)*
- *Investerings- og utviklingsstøtte til små- og mellomstore bedrifter (SMB)*
- *Støtte til konsulentbistand til SMB og til deltakelse for disse på messer*
- *Støtte til opplæring*
- *Støtte til sysselsetting (til dårlig stilte/funksjonshemmede arbeidstakere)*
- *Miljøstøtte*
- *Støtte i form av risikokapital*
- *Støtte til forskning, utvikling og innovasjon (FoUol)*
- *Støtte til kvinnelige entreprenører*

Det er også her støttegiver som har ansvar for å melde støtten og dette gjøres ved å innsende et elektronisk skjema til Fornyings- og administrasjons- og kirkedepartementet, som sender den videre til ESA.

4. Avsluttende kommentarer

Dette faktaarket er ment som en kortfattet gjennomgang av de viktigste bestemmelsene ved offentlig støttereguleringen (de relevante artiklene, 59 og 61 er gjengitt i sin helhet under). I vurderinger av konkrete situasjoner henviser vi under til noen sentrale kilder.

- Fornyings- administrasjons- og kirke departementets (FAD) nettsider og særlig veilederen om EØS-avtalen om offentlig støtte <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/konkurransopolitikk/Regler-om-offentlig-stotte.html?id=592103>
- EFTAs overvåkingsorgans (ESA) hjemmesider og særlig retningslinjene for offentlig støtte <http://www.eftasurv.int/state-aid/state-aid-in-the-eea/>
- EU-kommisjonens nettside: www.ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html
- EF-domstolens nettside: www.europa.eu.int/
- KS' veileder for kommunesektoren, EØS regelverket om offentlig støtte (Kommuneforlaget)
- Alterskjær m fl: Statsstøtte – EØS-avtalens regler om offentlig støtte
- Fredrik Sejersted m.fl.; EØS-rett (2.utg.)
- KS' nettsider (særlig under KS Advokatene og EU/EØS) www.ks.no

EØS-avtalens bestemmelser om offentlig støtte:

Art 59. 1. Når det gjelder offentlige foretak, eller foretak som EFs medlemsstater eller EFTA-statene gir særlige eller eksklusive rettigheter, skal avtalepartene avholde seg fra å treffe eller opprettholde tiltak som strider mot reglene i denne avtale, særlig reglene i artikkel 4 og i artikkel 53 til 63.

2. Foretak som er blitt tillagt oppgaven å utføre tjenester av almen økonomisk betydning, eller som har karakter av et fiskalt monopol, skal være undergitt reglene i denne avtale, fremfor alt konkurransereglene, i den utstrekning anvendelsen av disse regler ikke rettslig eller faktisk hindrer dem i å utføre de særlige oppgaver som er tillagt dem. Utviklingen av samhandelen må ikke påvirkes i et omfang som strider mot avtalepartenes interesser.

3. EF-kommisjonen og EFTAs overvåkingsorgan skal innen det myndighetsområde som er tillagt hver av dem, påse at bestemmelsene i denne artikkel blir overholdt, og skal i nødvendig utstrekning vedta tiltak om dette overfor de stater som hører til deres område.

Art 61. 1. Med de unntak som er fastsatt i denne avtale, skal støtte gitt av EFs medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene.

2. Forenlig med denne avtales funksjon skal være:

- a) støtte av sosial karakter som gis de enkelte forbrukere, forutsatt at den ytes uten forskjellsbehandling på grunnlag av varenes opprinnelse,
- b) støtte som har til formål å bøte på skader som skyldes naturkatastrofer eller andre eksepsjonelle hendelser,
- c) støtte til økonomien i visse områder i Forbundsrepublikken Tyskland som er påvirket av Tysklands deling, i den utstrekning støtten er nødvendig for å oppveie de økonomiske ulemper forårsaket av delingen.

3. Som forenlig med denne avtales funksjon kan anses:

- a) støtte som har til formål å fremme den økonomiske utvikling i områder der levestandarden er unormalt lav, eller der det er alvorlig underbeskjeftigelse,

- b) støtte som har til formål å sikre at et viktig prosjekt av felles europeisk betydning kan realiseres, eller å bøte på en alvorlig forstyrrelse av økonomien i en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat,*
- c) støtte som har til formål å lette utviklingen av enkelte næringsgrener eller på enkelte økonomiske områder, forutsatt at støtten ikke endrer vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot felles interesser,*
- d) andre former for støtte angitt av EØS-komiteen i samsvar med del VII.*